

**กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ**
**Reinforcement Process of the Five Precepts of
High School Students Buddhist Based Schools**

นางสาวนารัตน์ สงวนทรัพย์, รศ.ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์
Nararat Sanguansup, Assoc.Prof.Dr.Suvin Ruksat
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ เพื่อ ๑) ศึกษา ศีลและกระบวนการรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) ศึกษากระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนวิถิปุทธ ๓) นำเสนอแนวทางส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนวิถิปุทธ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสังเกตการณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ศีล คือ เครื่องกั้นมิให้ละเมิดทางกาย วาจา ต่อดนและผู้อื่นเพื่อความผาสุกของสังคม การรักษาศีลต้องมีแรงจูงใจภายในและภายนอก ปลูกฝังพฤติกรรมการเรียนรู้จากความคิดสู่การปฏิบัติ โรงเรียนวิถิปุทธได้บูรณาการศีลเพื่อขัดเกลาหล่อหลอมจิตใจเด็ก โดยเน้นการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

การส่งเสริมตามกรอบมาตรฐาน ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ และมารยาททางกาย วาจา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีกิจกรรมชาวพุทธประจำวัน ด้านการเรียนการสอน ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เน้นความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ด้านบริหารจัดการ มีนโยบายที่ชัดเจน ดังนั้น การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนวิถิปุทธ ควรมีกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ วางฐานชีวิตทางวินัย ใช้กิจกรรมสัมพันธ์ จัดสรรสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และชื่นชมสนับสนุนคนดี เรียกว่า “S-I-L-A” Model

คำสำคัญ : ศีล ๕, กระบวนการส่งเสริม, นักเรียนมัธยม, โรงเรียนวิถิปุทธ

Abstract

The objectives of this thesis were; to study precepts and precept observation process in Buddhism, to study the reinforcement process in the five precepts of high school students Buddhist based schools, and to propose a guideline of reinforcement process in the five precepts observation of high school students in Buddhist based schools.

The study was a qualitative research by non-participant observation, in-depth interview and focus group discussion.

The results of the study found that:

The precept in Buddhism is a practical tool for controlling physical and verbal actions as a cause of well-being of oneself and others. The precept observation process is originated from internal and external motivation and that makes the precept observation firm. The precept observation's behavior that changed in a good momentum comes from conceptual learning to practice. The Buddhist based schools integrate the precepts to cultivate and tame students' mind and behaviors as the base of living.

The reinforcement process in to integrate in the 5 standards criteria as the method. In the aspect of good environment, students should be acted with polite physical and verbal behaviors. In the aspect of Buddhist way of life activities, perform a merit in the main Buddhist holy day. In the aspect of integrative teaching and learning, teachers should presented through modern technology in order reinforce them to strongly observe the precepts. In the aspect of the friendly atmosphere, the friendly activities should be created among students and teachers. In the aspect of policy, the administrators should lay the concrete policy of discipline and virtue in school management and cooperate with family and community. Therefore, The S-I-L-A model of the reinforcement process in the five precept observation of high school students in Buddhist based schools consists of management strategy, discipline encouragement, activity based relation, suitable environment and the value of goodness and good man.

Keywords : The five precepts, reinforcement process, high school students, Buddhist based schools.

บทนำ

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยาวนานถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๖ และเป็นศาสนาของคนไทยมาโดยตลอด พระพุทธศาสนาช่วยเหลือหลอมวิถีชีวิตคนไทยให้ดั่งกลมกลมมา ปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุนิยม มนุษย์ได้รับความสะดวกสบายจากวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันพบว่า มีปัญหามากมายเกิดขึ้นในสังคมเป็นเงาตามตัวทั้งอาชญากรรม การทุจริตคอร์ปชั่น ปัญหาทางเพศ และความเสื่อมโทรมทางสุขภาพด้วยของมีเงินเมา กล่าวได้ว่า สังคมมีภัยคุกคามรอบด้าน ทำให้ความสุขน้อยลง มนุษย์ละเลยสิ่งอันเป็นเครื่องกัน ป้องกันภัยคุกคามทางกายและจิตใจและละเลยความประพฤติอันดีงาม และศีลธรรมอันดีของสังคม

สภาพปัญหาสังคมนี้ส่งไปถึงเยาวชนไทยทำให้ขาดระเบียบวินัย ขาดความเข้มแข็งและความมั่นคงทางกายและใจ ขาดการคิดอย่างเป็นระบบมีเหตุมีผล มีความเห็นแก่ตัว แยกความสามัคคี ไม่เสียสละ ไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ถูกชักจูงให้ลุ่มหลงมัวเมาสิ่งต่าง ๆ ได้ง่าย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดปัญหาพฤติกรรม และสร้างปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกว้างขวาง แก่สังคมในทุกมิติจนสังคมเสื่อมโทรม เช่น ปัญหาพฤติกรรม เด็กแว้น เด็กเกเร เด็กตีกัน เด็กติดยาเสพติด มั่วแหล่งอบายมุข การพนัน และอื่น ๆ ใช้ชีวิตแบบไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ และเกิดปัญหาทางสังคมตามมา ปัญหาเหล่านี้มีเกิดจากหลากหลายสาเหตุ โดยรวมก็คือเกิดจากสื่ออัยยุ เกิดจากครอบครัว และเกิดจากระบบการศึกษาที่ไม่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เพียงพอ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ บัญญัติให้รัฐต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าว มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล แต่กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร^๑

ในการช่วยเหลือสังคมของพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคมได้กำหนดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ขึ้น เพื่อช่วยเหลือให้สังคมปลอดจากปัญหาต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่ง สำหรับทางการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนที่ใช้แนวทางพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการขัดเกลาทางด้านพฤติกรรม ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแบบบูรณาการ ในหลักสูตรการเรียนรู้อันผ่านกิจกรรมซึ่งเป็นการกระตุ้น หล่อหลอมทางด้านอารมณ์เพื่อให้ผู้เรียน มีความเก่ง ดี และมีความสุข ไม่ละเมียดเบียดเบียน มีความเมตตา ปราศจากดีต่อผู้อื่นจนเป็นนิสัย เพื่อลดปัญหา

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐, เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ราชกิจจานุเบกษา ๖ เมษายน ๒๕๖๐, หน้า ๑๕.

สังคมได้^๒ โดยเฉพาะกระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนนั้นเป็นกลไกสำหรับหล่อหลอม พฤติกรรมของนักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเยาวชนที่ดีในสังคม ดังนั้นจึงได้ศึกษารูปแบบของ กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนวิถิปุทธ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาศีลและกระบวนการรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ มีขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดเรื่องศีลและกระบวนการรักษาศีลตามหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมุ่งที่กระบวนการเรียนรู้ของเด็ก โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธโดยนำหลักขอบเขต ๕ ด้าน จากแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ^๓

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่เป็นโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนวิถิปุทธชั้นนำเพื่อศึกษากระบวนการที่ทำให้โรงเรียนได้รับรางวัล และโรงเรียนวิถิปุทธทั่วไปเพื่อศึกษาถึงกระบวนการที่จะนำไปสู่การเป็นโรงเรียนชั้นนำต่อไป ได้แก่

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถิปุทธ, (กรุงเทพมหานคร : วิชาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ปฐมบท.

๑. โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ โรงเรียนกำแพงแสนวิทยา จังหวัดนครปฐม
๒. โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป โรงเรียนพระราชทานสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

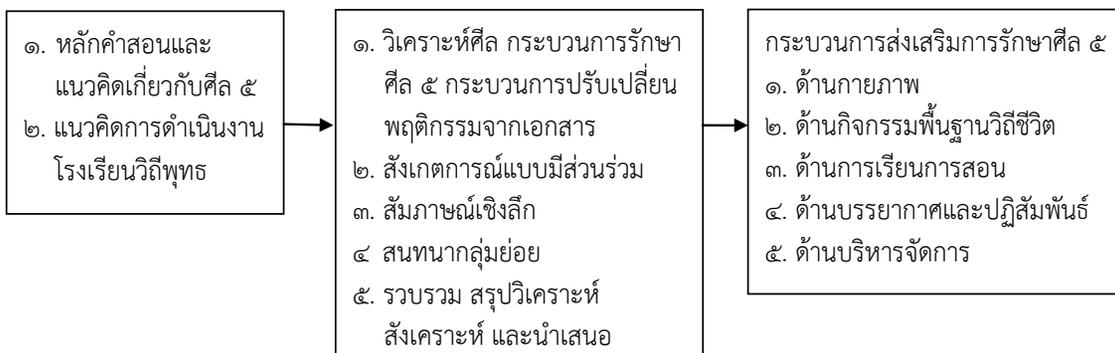
ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๙ รูป/คน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา พระสอนศีลธรรม ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และกลุ่มนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Qualitative Research) ค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา และ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากเอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนทั้ง ๒ แห่ง
๓. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๗ รูป/คน
๔. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากบุคคลผู้เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและแนวทางการรักษาศีล ๕ จากกลุ่มตัวอย่าง ๑๒ คน
๕. วิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อย
๖. สรุป อภิปรายผล และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่

สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาคำตอบของปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในโรงเรียนวิถิพุทธ ผลวิจัยพบว่า

หลักคำสอนและแนวคิดเกี่ยวกับศีลและกระบวนการรักษาศีลในพระพุทธศาสนา

ศีล คือเจตนางดเว้นจากความชั่ว มุ่งให้ประพฤติดีเป็นปกติทางกาย วาจา ช่วยรักษาสังคมให้สงบ เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ต้องได้รับการยอมรับปฏิบัติร่วมกัน ศีลเป็นเบื้องต้นในการป้องกันความละเมิดในตนและผู้อื่น ศีลว่าเป็นปกติ คือเป็นปกติทางกาย วาจา ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด ทำให้เป็นคนเยือกเย็น ศีลเป็นพื้นฐาน เป็นที่รองรับ เป็นที่ตั้งอาศัยและเป็นรากเหง้าแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

ศีล คือความเป็นปกติเรียบร้อย ความปกติเรียบร้อยของความประพฤติ เพราะเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติที่ควรประพฤติศีล ๕ หรือเบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^๔ ศีล ๕ ในบาลีชั้นเดิมเรียกว่า สิกขาบท ๕ หมายถึงข้อปฏิบัติในการฝึกตน, ข้อฝึก, ข้อศึกษา บ้างเรียกว่า ธรรม ๕ เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล^๕

กระบวนการรักษาศีลให้มั่นคงต้องอาศัยการจูงใจมาส่งเสริมให้บุคคลมีความมั่นคงในศีล ไม่คลอนแคลนจนละเมิดต่อศีลได้ง่าย ทฤษฎีแรงจูงใจในทัศนะนักวิชาการโดยสรุป แรงจูงใจของมนุษย์แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คือสิ่งที่เกิดจากภายในตัวของมนุษย์ที่มีแรงขับหรือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาที่ บ่งบอกถึงความต้องการ หรือตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองที่อยากมีอยากได้ หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ เราให้ความสนใจเป็นพิเศษ คุณสมบัติภายใน หรือ ความรู้ความสามารถเฉพาะตน ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่พระพุทธศาสนา นำมาใช้สร้างแรงจูงใจให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในผู้สอน และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ภายในตน^๖ และ ๒) เป็นแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจให้ประพฤติปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของมนุษย์^๗ การเสริมสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ จากปัจจัยภายใน คือ การทราบความแตกต่างของคน จากนั้นอาศัยความศรัทธาเป็นเงื่อนไข

^๔ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน), ความจริงที่ต้องเข้าใจ, (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ภูมิธรรมชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔-๒๕.

^๖ การจูงใจภายใน, อ่างใน ดารณี พานทอง พาลุสุข และสุรเสกข์ พงษ์หาญยุทธ, ทฤษฎีการจูงใจ, หน้า ๑๑๙ - ๑๒๐.

^๗ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, “พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕” Buddhist Method for Creating Motivation To Observe the Five Precepts, วารสารจิตวิทยาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ปีที่ ๕ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘).

สร้างฉันทะ^๘ ความอยากฝ่ายดีขึ้นโดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการรักษาศีล ทำให้เห็นอนิสงส์ของศีล จากนั้นก็ใช้กระบวนการที่เกิดจากแรงจูงใจภายนอก คือ ส่งเสริมการแต่งกายที่ดูงาม ถูกกาลเทศะ ใช้คำพูดกิริยาอาการที่สุภาพ ส่งเสริมการทำอาชีพการงานเป็นสัมมาอาชีพะ รวมทั้งการสร้างสิ่งแวดล้อมเชิงถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีบัณฑิตอยู่มาก ได้ยินได้ฟังเรื่องที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต การจูงใจภายนอกยังเป็นสภาวะของบุคคลที่ได้รับแรงกระตุ้นมาจากภายนอกให้มองเห็น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งแรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก เช่น คำชมรางวัล สิ่งของ หรือเงินที่มาจากบุคคล และลักษณะของเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมภายนอก^๙

การจัดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ให้รักษาศีล ๕ คือ การเรียนการสอน เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อวางเงื่อนไขและเตรียมสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเข้าใจความหมายหรือวิธีการเรียนรู้ ไม่ว่าจะนิยามตามทฤษฎีใดๆ ความเข้าใจในหลักการเรียนรู้และเทคนิคลีลาการเรียนรู้อาจมีประโยชน์ในการออกแบบการเรียนรู้ให้สามารถพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนสู่ศักยภาพสูงสุดได้ง่ายขึ้น กระบวนการเรียนรู้การรักษาศีล ๕ ในโรงเรียน ทุกคนมีธรรมชาติและศักยภาพในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น จึงใช้ความเข้าใจในความหมายของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นทั้งกระบวนการสอน และกระบวนการป้อนกิจกรรม การเรียนการสอน ให้นำสนใจในการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ได้อย่างปกติ^{๑๐} ยิ่งความรู้เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์มาก เพราะทำให้มนุษย์เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในตนและสิ่งแวดล้อมตนอยู่ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงได้แสวงหาปัญญากันตลอดมา ความเข้าใจอย่างถูกต้องในโลกียธรรม ทำให้มนุษย์ปฏิบัติถูกต้องต่อสิ่งที่ เป็นของชาวโลก ก่อให้เกิดความสุขความสำเร็จอย่างโลก เช่น การปฏิบัติตนต่ออย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความสุขกาย การทำหน้าที่ของตน ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดความสุขทางสังคมขึ้นและมีความสุขอันยิ่งไปกว่านั้น ก่อให้เกิดความสุขสันต์อันแท้จริงถาวร (Lasting Peace) ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชีวิตและจิตใจตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา^{๑๑} โดยนำพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าว่าสามารถทำให้คนเกิดความเชื่อมั่นถึงขั้นเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ ยอมรับค่านิยมใหม่ได้ แสวงหาเป้าหมายใหม่ได้ในยุคที่ศาสนาเจ้าลัทธิทั้งหลายหันไปใช้ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ดึงดูดคนมาเป็นสาวก พระพุทธเจ้าทรงยึด

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙๐-๔๙๔.

^๙ สุรางค์ ไคว้ตระกูล, *จิตวิทยาการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙-๑๗๑.

^{๑๐} พระมหาสมปยุตต์ สุทธิโม,ดร., *การจัดการกระบวนการเรียนรู้*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑.

^{๑๑} แสง จันทร์งาม, *ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*, ภาคที่ ๒ ระบบการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์กราฟิคอร์ต, ๒๕๖๖), หน้า ๒๗.

ปาฏิหาริย์เพียงอย่างเดียววนั้นก็คือ ปาฏิหาริย์แห่งการ “สั่งสอน” หรือเรียกว่า (อนุศาสน์ปาฏิหาริย์) อธิบายความได้ว่า การสั่งสอนที่ให้นักเรียนเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ต้องมีวิธีการหรือกระบวนการรับมือต่ออหิชาศัยของแต่ละบุคคล ปัจจัยภายใน ภายนอก มาประกอบกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

กระบวนการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ข้อมูลจากกรอบแนวคิด การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การเสวนากลุ่มย่อย พบว่า

ด้านกายภาพ โรงเรียนวิถีพุทธใช้สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการรักษาศิลปะ ๕ เป็นการจัดภูมิทัศน์ในลักษณะการมองเห็น การรับรู้ ความเป็นปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การอิงอาศัยเรียนรู้อยู่กับธรรมชาติในบรรยากาศที่ดีจะสามารถช่วยให้จิตใจได้ผ่อนคลายความตึงเครียดในกายและจิตใจ เพื่อนำเข้าสู่การเรียนรู้การรักษาศิลปะได้ง่าย และพบว่าสิ่งแวดล้อมมีส่วนพัฒนาสภาพจิตใจที่แข็งแรงตั้งมั่นต่อสิ่งยั่วเย้าภายนอกในระดับศิลปะ ๕ ได้ การส่งเสริมปลูกจิตสำนึกตั้งแต่เด็กการแต่งกาย ความสุขภาพแบบไทย การรักษานวลสงวนตัว เข้มงวดวัฒนธรรม สามารถหล่อหลอมพฤติกรรมให้คล้อยตามกันที่ คนไม่รักษาศิลปะ ให้ค่อยๆปรับมาเป็นคนดีรักษาศิลปะได้^{๑๒}

โรงเรียนวิถีพุทธบูรณาการหลักเบญจธรรมเข้าไปสู่ด้านกายภาพเพื่ออำนวยความสะดวกปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีการรักษาศิลปะ ๕ โดยมีเมตตาธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตรอบตัวให้เกิดความต้องการรักษา หวงแหวน ทะนุถนอมต่อสิ่งแวดล้อม คน สัตว์ แม้กระทั่งสิ่งของอุปกรณ์เครื่องใช้รอบกาย ให้อยู่ดี มีสุข คงทนถาวร มีความสามารถในการประกอบภารกิจการเรียนรู้ มีมารยาทครองตนด้วยความเสียสละ เป็นที่ยกย่องว่าดี วางาม ใ่วจาจากสุขภาพ เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา และมีสติในการใฝ่เรียนรู้ กิน อยู่ ดู ฟัง ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่ดีจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความสบายเพื่อการเรียกสติ สมาธิ และปัญญา ในการใฝ่เรียนรู้ คุณธรรมในแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ สภาพแวดล้อมดี ชุมชนดีและคนดี สามารถสร้างแรงจูงใจในการรักษาศิลปะ ๕ ได้โดยง่าย เป็นเหตุ นำความเจริญมาสู่ตนและสังคม

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธใช้กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตเป็นตัวเชื่อมโยงพัฒนาให้เข้ากับชีวิตประจำวัน และแผนการเรียนทุกกลุ่มสาระวิชา มีการสวดมนต์ก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน การส่งเสริมให้กระทำบ่อยๆ จนเป็นวิถีชีวิตประจำวัน สม่่าเสมอ ทำอย่างพร้อมเพรียงกันทั้งโรงเรียน ตั้งแต่ผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร บุคลากรครู พระวิทยากรทำให้เกิดความคุ้นชินต่อการรักษาศิลปะ ๕ โดยเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการจัดพิธีไหว้พระสวดมนต์ แสดงตนเป็นพุทธมามะกะ ประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร กิจกรรมบริหารจิต เจริญปัญญา ส่งเสริมการเรียนการสอนธรรมศึกษา

^{๑๒} วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน, “ศึกษาพฤติกรรมคนนำศิลปะ ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๑.

จัดบรรพชาสามเณร หรือศีลจาริณี และกิจกรรมที่สอดคล้องตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อกล่อมเกลางานเป็นนิสัย ปลูกฝังให้ระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัย

การเชื่อมโยงหลักศีล ๕ เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันมีผลต่อการหล่อหลอมสภาพทางจิตใจก่อนเข้าสู่บทเรียนของการเรียนการสอน เพราะหลักการปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตจริง มิใช่กฎเกณฑ์ข้อบังคับ กิจกรรมจะเป็นตัวปลูกเร้าต่อการรับรู้ เข้าใจสภาพการรักษาศีล ๕ อย่างถ่องแท้ลงรากลึกถึงจิตใจ เมื่อมีสถานการณ์ใดๆมากระทบ บุคคลจะสามารถดข่ม ระวังกิเลสไม่ละเมิดต่อศีล และสามารถงดเว้นได้ด้วยตนเองอย่างอัตโนมัติ หลักธรรมที่นำมาส่งเสริมร่วม คือ การฝึกให้ผู้เรียนมีสติ สัมปชัญญะ มีสมาธิตั้งมั่น เป็นธรรมคุ้มครองโลก ให้เกิดความสงบ เย็น

ด้านการเรียนการสอน โรงเรียนวิถีมุทสรังเสริมศีล ๕ บูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน รูปแบบการศึกษา พัฒนาผู้เรียนโดยใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจเนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้มีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” ผ่านสื่อที่มากกว่าตัวอักษรในบทเรียน การประยุกต์การเรียนการสอนโดยการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ ประกอบเทคนิคลีลาของผู้สอน และมีพฤติกรรมเป็นตัวอย่าง ร่วมอบรมคุณธรรม ร่วมปฏิบัติเพื่อฝึกจิตให้สงบ ผลลัพธ์ทำให้จิตเข้าใจในศีลง่ายขึ้นจากสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เป็น กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความกลัว ความละอาย หรือแม้กระทั่งให้ตระหนักคุณค่าแห่งความดีงามของศีล ๕ การจัดการเรียนการสอนการ กิน อยู่ ดู ฟัง ที่บูรณาการด้วยไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

โรงเรียนวิถีมุทสรังสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้การรักษาศีล ๕ ด้วยการใช้ขันติและโสรจจะ คือ ความอดทน สงบเสงี่ยมในการเรียนการสอน สอนให้เรียนรู้ ผู้สั่งยาก ฝึกใช้ความบากบั่นในจิตใจดข่มกิเลส มิให้เกิดโทษ ไม่เพลินไปในสิ่งล่อลวง คือค้นหา ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ฝึกฝนตนเองในการเรียนการสอนและการรักษาศีล การเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสื่อให้รู้จักคิด รู้จักใช้ประโยชน์จากบทเรียน เป็นตัวอย่างจากสื่อที่ชัดเจนจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม เป็นไปตามกระบวนการทัศน์ใหม่ ยุคฐานแห่งเทคโนโลยี (Technology Based Paradigm) ก็หมายถึงการศึกษาที่ใช้เทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาแทน การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาเป็นเครื่องมือในการสอนให้เข้าถึงบทเรียนศีล ๕ ได้ง่ายขึ้น ส่วนด้านพฤติกรรมท่าทีของผู้สอน สามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน เนื่องจากมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้จากการสื่อสารทางภาษา และลักษณะท่าทาง ผู้สอนสามารถเป็นแบบอย่างทำให้ผู้เรียนโน้มเอียง เลียนแบบ และทำตาม^{๑๐๓}

^{๑๐๓} ณิชูชา อุ่นสกุล, “การตีความศีล ๕ เพื่อรับมือกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของวัยรุ่นในปัจจุบัน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยกษณ์ และวิธาน”, *คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น), ๒๕๔๙, บทคัดย่อ.

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ โรงเรียนวิถิพุทธสร้างบรรยากาศภายในสถานศึกษาให้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้คล้ายคลึงกัน การสร้างบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร มีปฏิสัมพันธ์ความเป็นกันเอง ทั้งครูและนักเรียน การทักทายด้วยความแจ่มใส การมอบรอยยิ้มแก่กันในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ของตัวบุคคลเป็นตัวกำหนดและกระตุ้นให้ทำตาม โดยเฉพาะพฤติกรรมครูผู้สอนเป็นการเสริมแรงใจได้เป็นอย่างดี ครูประพฤติตัวเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี นักเรียนสงวนท่าทีมีมารยาทงามอย่างไทย รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เน้นการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุขและพึงพอใจ ลดการกระทบกระทั่ง เหล่านี้มีส่วนเสริมสร้างกระตุ้นให้เข้าถึงการรักษาศีล ๕ โดยภาพรวม

บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่และอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข เข้าลักษณะการไม่เบียดเบียน ตามหลักพระพุทธศาสนาว่า บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นอริยะ เพราะยังเบียดเบียนสัตว์อยู่ แต่เชื่อว่า “อริยะ” เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง^{๑๔} บุคคลที่มีเมตตาอยู่ร่วมกันย่อมก่อเกิดบรรยากาศแห่งสงบสุข ช่วยส่งเสริมให้รักษาศีล ๕ ย่อมเป็นไปได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนวิถิพุทธจึงส่งเสริมให้ผู้สอนยึดหลักพรหมวิหารธรรม คือ มีเมตตา กรุณาต่อเด็กนักเรียน ประสงค์ให้เป็นคนเก่ง คนดี ของสังคม ยึดหลักสาราณียธรรม คือ การเสียสละและท่อมเท หมั่นขัดเกลา พร่ำสอนให้เด็กเป็นบุคคลที่ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ส่งเสริมอบรมบุคลากรครูอยู่เนืองๆ เพื่อกระตุ้นสำนึกและจรรยาบรรณ รวมถึงสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูผู้เป็นแม่พิมพ์ เป็นเยี่ยงอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นครู อีกทั้งศีลเป็นการครอบคลุมถึงโลกสากล ชุมชน ประเทศ และเป็นตัวเราให้สังคมเกิดสันติ เคารพในชีวิต ทรัพย์สิน ของอันเป็นที่รัก เจริญด้วยคำจริงไม่เป็นโทษ การให้เกียรติ เคารพเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ถือเป็นการรักษาศีลในมิติอารยธรรมสากล^{๑๕}

ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธมีความเข้าใจต่อนโยบายของการดำเนินงานตามโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอย่างดี โดยการบริหารจัดการให้อยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสถานที่ดี บริหารกิจกรรมพื้นฐานชาวพุทธมาเสริมแรง ให้ต่อเนื่องอยู่ในแผนนโยบายการศึกษา บริหารหลักสูตรการเรียนการสอน นำวิทยาการสื่อที่ทันสมัยมาใช้ ครูเป็นแบบอย่างให้ทำตาม บริหารบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ให้ความเป็นกัลยาณมิตร การแสดงออกทางวิถิมารยาทไทย และบริหารจัดการนโยบายหลัก ศีลธรรมควบคู่ความรู้ไปใช้ในชีวิต มีหลักการเสริมแรงคนดี พัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธประสานร่วมมือ เกื้อกูล สัมพันธ์กับครอบครัว และชุมชน

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการศึกษาจึงสรุปเป็นกระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธทั้ง ๒ โรงเรียน คือ มีกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ วางฐานชีวิตทาง

^{๑๔} พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒๗๐/๑๑๖.

^{๑๕} วงศกร เพิ่มผล, “ศีล ๕ : มิติอารยธรรมสากล”, พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

วินัย ใช้กิจกรรมสัมพันธ์ จัดสรรสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และชื่นชมสนับสนุนคนดี เรียกว่า “S-I-L-A” Model ดังภาพแผนภูมิรูปแบบ ดังนี้

การปรับใช้ “S-I-L-A” Model

๑. แผนกลยุทธ์บริหารจัดการ (S = Strategy)

ผู้บริหารโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ๕ ให้มีความเป็นสภาพสากลสอดคล้อง กฎเกณฑ์สังคม สอดคล้องกับแนวทางป้องกันปัญหาที่เกิดจากศีล ๕ ประการในโรงเรียน คือ ปัญหาเกี่ยวกับการเบียดเบียน ทะเลาะทำร้ายร่างกาย ปัญหาเกี่ยวกับการลักขโมย ปัญหาเกี่ยวกับการรู้เรื่องเพศศึกษาแบบผิดๆ และละเมิดศีลก่อนวัยอันควร ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดข้อตกลงทางสังคม การโกหก หลอกลวง และรวมถึงสุขภาพ ภาวะอารมณ์ที่เสื่อมโทรม วางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา โดยมีศีล ๕ เป็นแกนกลางการแก้ปัญหา เข้าถึง เข้าเป้าตามประสงค์

๒. ข้อบ่งชี้ ระเบียบวินัย (I = Indicate)

กำหนดตัวบ่งชี้ ระเบียบวินัย เป็นตัวชี้วัดเพื่อมองเห็นภาพในอนาคตที่เจริญเติบโตของเด็กนักเรียน ด้วยวัย วุฒิภาวะ และครอบครัวที่เลี้ยงดู แตกต่างกัน เมื่อเข้าสู่สังคม กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ จึงจำเป็นมากในเด็กที่ยังมีการศึกษาเรียนรู้ในระดับเริ่มต้นของชีวิต การส่งเสริมด้วยข้อบังคับใช้ได้ผลดี เช่น ระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน และบทลงโทษ กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สวดมนต์ไหว้พระ สมาทานศีล ที่ต้องทำร่วมกันทั้งโรงเรียน ทุกกิจกรรมต้องกำหนดให้กระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นกิจวัตร ระบุแนวทางปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้เป็นรูปธรรม วัดได้ ประเมินผลได้และใช้เป็นเงื่อนไขในการให้รางวัล และลงโทษ

๓. การเชื่อมโยง (L = Link together)

กระบวนการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ต้องเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้และคุณธรรม ความรู้เรื่องศีล ต้องบูรณาการอยู่ในทุกสาระการเรียนรู้ โดยอาศัยนวัตกรรมที่ทันสมัย เพื่อถ่ายทอดได้ง่ายและไม่น่าเบื่อ

ส่วนคุณธรรมโดยการเชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิต กิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณี การเชื่อมโยงทั้งความรู้และคุณธรรม ต้องอิงอาศัยกันและกัน ขยายไปสู่สังคม มิให้เป็นแต่ในรูปแบบโรงเรียนแต่ให้เป็นกิจวัตรประจำวัน

๔. หลักการเสริมแรง (A = Advantage)

ปัจจัยการเสริมแรงการส่งเสริมคนดี กระตุ้นให้มีคนดีเพิ่มขึ้น เป็นวัตถุประสงค์หลักตามแนวทางการดำเนินงานวิถีพุทธ โดยการจูงใจภายใน คือ รูปแบบคำชม การยกย่องในโอกาสต่าง ๆ การยกตัวอย่างในการเรียนรู้ การเปรียบเทียบสะท้อนให้เห็นผลของการรักษาศิลปะและการไม่รักษาศิลปะ เพื่อให้เกิดศรัทธาในการทำความดี ส่วนการเสริมแรงภายนอกด้วยการจัดกิจกรรมมอบรางวัล การให้คะแนน การให้เกรด การให้ทุนการศึกษา และการช่วยเหลืออื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาและรูปแบบกระบวนการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ ของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) โรงเรียนทั่วไป และโรงเรียนวิถีพุทธอื่น ที่ต้องการพัฒนาให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำและโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานสามารถนำรูปแบบกระบวนการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ ไปพัฒนาได้ เพื่อให้เกิดผลเชิงสังคมมากขึ้น และโรงเรียนวิถีพุทธจะได้เป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐานทางคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

๒) โครงการหมู่บ้านศิลปะ ๕ สามารถนำแนวทางการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ ที่ได้จากโรงเรียนวิถีพุทธนี้ไปปรับใช้ เนื่องจากโรงเรียนวิถีพุทธเป็นตัวอย่างของการเสริมสร้างให้เด็กรักษาศิลปะ ๕ ที่เป็นรูปแบบกำหนดที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีกฎเกณฑ์ทางการศึกษาเป็นตัวกำหนดเรียบร้อยแล้ว จึงสามารถนำไปปรับใช้ได้ได้ง่าย โดยเฉพาะกระบวนการ วิธีการ

๓) แหล่งชุมชน หน่วยงาน และวัด นำไปประยุกต์ปรับใช้ได้ดีจะเกิดผลสัมฤทธิ์

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการส่งเสริมการรักษาศิลปะ ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า หากมีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องจะเกิดประสิทธิผลหลากหลายด้าน ดังนี้

๑. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเชิงพุทธเพื่อการพัฒนา นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในยุคปัจจุบัน

๒. ศึกษาถึงการสร้างนวัตกรรมทางวิชาการในการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ

๓. กระบวนการส่งเสริมไตรสิกขาของนักเรียนในโรงเรียนวิถีสัทธรรม
๔. ประยุกต์คุณธรรมและจริยธรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนานักศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีสัทธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.
- ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, **พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕**, Buddhist Method for Creating Motivation To Observe the Five Precepts. วารสารจิตวิทยาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ ๕ .(ฉบับมกราคม-ถึง มิถุนายน ๒๕๕๘).
- จักรวาล สุขไมตรี. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๘.
- ปิ่น มุกกันต์. **พุทธศาสตร์ ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ๒๕๓๕.
- ณัฐชยา อุ่นสกุล. “การตีความศีล ๕ เพื่อรับมือกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของวัยรุ่นในปัจจุบัน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยเชิง และวิธาน”. **ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม. ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา, ๒๕๔๕.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ภูมิธรรมชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระมหาสมบุรณ์ สุทธิโม,ดร.. **การจัดการกระบวนการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีสัทธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. พ.ศ.๒๕๖๐ ราชกิจจานุเบกษา ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

วงศ์กร เพิ่มผล. “ศิลปะ ๕ : มิติอารยธรรมสากล”. **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน. “ศึกษาพฤติกรรมกรรมการนำศิลปะ ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธ**. กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

แสง จันทร์งาม. **ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์** ภาคที่ ๒ ระบบการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กราฟิควอเตอร์, ๒๕๒๖.